

Рецензія
на дисертаційну роботу
Матвєєвої Олени Володимирівни
«Педагогічні основи професійної допомоги інклюзивно-ресурсних
центрів батькам дітей з РАС»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
за спеціальністю 016 Спеціальна освіта

Актуальність теми дисертаційної роботи. Реформування сучасного освітнього простору спрямовано на забезпечення сприятливих умов навчання, підтримки та допомоги усім дітям з особливими освітніми потребами, реалізацію психолого-педагогічного супроводу дітей та їхніх родин.

Діти з РАС потребують спеціальних умов навчання та психолого-педагогічного супроводу з метою розвитку їхньої особистості, забезпечення побутової та соціальної адаптації та інтеграції у суспільство.

Кількість випадків РАС продовжує збільшуватися з кожним роком. З урахуванням таких даних особливо значущими постають питання діагностики, комплексного психолого-педагогічного супроводу, організації відповідного корекційно-розвивального середовища, адекватних засобів комунікативного впливу на особистість дитини з РАС, підтримки та допомоги батькам таких дітей, що безумовно, у комплексі сприятиме оптимальному розвитку дітей з розладами аутистичного спектра, формуванню у них соціальних компетентностей, наскрізних умінь та навичок, прояву активності особистості, досягнення відповідних соціальних цілей у специфічних умовах (Н. Базима, І. Дмитрієва, Н. Компанець, І. Недозим, К. Островська, Т. Скрипник, І. Сухіна, В. Тарасун, Д. Шульженк, Н. Asperger, L. Bender, S. Harris та ін.).

Тому проблема пошуку шляхів професійної допомоги батькам дітей з РАС є актуальною і потребує вирішення.

Представлене дослідження на тему «Педагогічні основи професійної допомоги інклюзивно-ресурсних центрів батькам дітей з РАС» ґрунтується на особистісно зорієнтованій, компетентнісній парадигмі розвитку особистості

дитини з ООП під впливом родини, концепції психолого-педагогічного супроводу, родинно-центрованої моделі виховання, комплексної системи соціальної і фізичної реабілітації дітей з РАС.

Наукова новизна дослідження полягатиме в тому, що авторкою вперше: теоретично обґрунтовано та визначено поняття «професійна допомога батькам дітей з РАС», виокремлено його структурні компоненти, розкрито педагогічні основи професійної допомоги батькам дітей з РАС; визначено особливості, виявлено труднощі надання професійної допомоги батькам дітей з РАС та встановлено їх причини; створено науково обґрунтовану модель системи професійної допомоги в ІРЦ батькам дітей з РАС, що містить три блоки: цільовий, змістово-операційний та результативний; теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено систему надання професійної допомоги батькам дітей з РАС; поглиблено та уточнено: зміст понять «супровід» та «психолого-педагогічний супровід»; організаційна та змістова складові системи професійної допомоги батькам дітей з РАС; подальшого розвитку набули: положення спеціальної педагогіки та психології щодо становлення особистості дитини з РАС; механізми надання професійної допомоги батькам дітей з РАС.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що: розроблено та апробовано систему професійної допомоги батькам дітей з РАС; визначено педагогічні основи професійної допомоги батькам дітей з РАС; створено експериментальну методику щодо діагностики існуючих механізмів надання професійної допомоги в ІРЦ, що можуть бути використані практичними працівниками ІРЦ; результати дослідження можуть бути корисними при підготовці та перепідготовці педагогічних кадрів, а також як основа у процесі проведення нових теоретичних та експериментальних досліджень

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій, що сформульовані в дисертації. Вірогідність результатів дослідження забезпечується: методологічним та теоретичним обґрунтуванням вихідних його положень; застосуванням системи методів, адекватних меті, предметові та завданням дослідження.

Достовірність результатів роботи підтверджується широким оприлюдненням й апробацією основних положень та результатів дослідження на науково-практичних заходах міжнародного та всеукраїнського рівнів, шляхом обговорення результатів дисертаційного дослідження на засіданнях відділу інклюзивного навчання Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.

Характеристика основних положень роботи. Оцінюючи зміст й завершеність дисертації Матвеевої Олени Володимирівни на тему «Педагогічні основи професійної допомоги інклюзивно-ресурсних центрів батькам дітей з РАС», відмітимо, що вона є цілісним структурованим дослідженням, зберігає логічну послідовність та комплексність викладення матеріалу як на рівні роботи в цілому, так і в межах кожного окремого розділу, складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

Слід відзначити вміння дисертантки узагальнювати й систематизувати теоретичний матеріал. Авторкою обґрунтовано теоретичні основи супроводу батьків дітей з ООП, окреслено методологічні підходи до вивчення сутності педагогічних основ професійної допомоги, принципи, ключові завдання та етапи надання професійної допомоги батькам дітей з ООП, яка є однією з провідних складових соціальної інтеграції означеної категорії дітей, зокрема з РАС. Розроблено ефективну систему професійної допомоги ІРЦ батькам дітей з РАС з урахуванням виявлених причин труднощів надання такої допомоги батькам дітей з РАС.

Обґрунтовано, що професійна допомога інклюзивно-ресурсних центрів батькам дітей з РАС – це професійна діяльність спеціалістів ІРЦ, спрямована на сприяння батькам у реалізації права дитини на освіту та самовизначення, яка відбувається з урахуванням особливостей її психофізичного розвитку та внутрішньосімейної атмосфери.

Визначено сутність професійної допомоги в ІРЦ: інклюзивно-ресурсні центри забезпечують психолого-педагогічну, консультативну та методичну

допомогу батькам, вона включає діагностику, освітні та корекційно-розвивальні послуги, складання та роботу з ІПР.

Для розв'язання ключових завдань констатувального етапу емпіричного дослідження автором окреслено завдання ІРЦ щодо надання професійної допомоги батькам дітей з РАС: забезпечення якісної оцінки розвитку дітей з РАС, сприяння адаптації дітей зазначеної категорії в освітньому середовищі, консультування батьків і педагогів щодо підтримки дитини, моніторинг ефективності обізнаності батьків, первинна оцінка, складання індивідуальної програми розвитку, підтримка сім'ї (надання психолого-педагогічної допомоги батькам, інформування їх про особливості розвитку та навчання дитини, розробка освітньої складової та тренінгів для батьків).

Заслуговує на увагу представлена автором структурна модель системи професійної допомоги інклюзивно-ресурсних центрів батькам дітей з РАС, на основі якої визначено її структуру як феномену, що розглядається, у сукупності ключових компонентів (цільових груп, ключових суб'єктів допомоги та рівнів взаємодії), основних програмних блоків (діагностичного, освітньо-практичного, психологічного, інформаційно-ресурсного та соціально-партнерського), етапів її реалізації (діагностичного, практичного, оціночного).

У межах реалізації моделі визначено методичні принципи системи професійної допомоги в ІРЦ батькам дітей з РАС: індивідуалізації, коли допомога має враховувати унікальні потреби кожної родини та дитини; партнерства, коли батьки розглядаються як рівноправні партнери у процесі виховання та навчання дитини; створення атмосфери довіри та співпраці між фахівцями ІРЦ та родинами; комплексності надання послуг, коли професійна допомога поєднує педагогічну, психологічну, соціальну та інформаційну складові;

Окреслено педагогічні основи професійної допомоги, що реалізуються через надання інформації про особливості РАС та можливості навчання й розвитку дитини, допомогу у виборі оптимальних освітніх стратегій, навчання батьків педагогічним методикам, ознайомлення з ефективними підходами,

зокрема, такими як АВА-терапія, ТЕАССН, PECS і методами сенсорної інтеграції та ігрової терапії, роботу з емоційним станом батьків, запобігання емоційному вигоранню, організацію груп підтримки та тренінгів із саморегуляції, інформування про доступні ресурси, пільги та права родин дітей з РАС.

Для обробки даних було доцільно використано теоретичні та емпіричні методи, математично-статистичні: якісний та кількісний аналіз емпіричних показників з використанням методів математичної статистики.

Важливою для практики спеціальної освіти є розроблена та апробована на практиці авторська система професійної допомоги ІРЦ батькам дітей з РАС, експериментальна методика щодо діагностики існуючих механізмів надання професійної допомоги в ІРЦ, що можуть бути використані практичними працівниками ІРЦ.

Таким чином, результати впровадженої експериментальної моделі професійної допомоги в ІРЦ батькам дітей з РАС, отримані у формувальному експерименті, засвідчили наявність якісних змін усіх компонентів професійної підготовленості та обізнаності батьків дітей з РАС. Отже, отримані автором результати дають змогу констатувати ефективність розробленої моделі, впровадження якої сприяло досягненню позитивних результатів.

Усі наукові результати є коректними, обґрунтованими та доведеними до програмних продуктів для практичного застосування.

Отже, дисертація Матвєєвої Олени Володимирівни засвідчує здійснену ґрунтовну пошукову й аналітичну роботу, опрацювання та узагальнення значного масиву інформації. Дисертаційне дослідження характеризується достатнім рівнем обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій. Оцінювання змісту дослідницької роботи уможливорює стверджувати, що поставлена в ній мета у процесі вирішення головних завдань досягнута, а дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Слід зазначити, що під час роботи з дисертацією порушень вимог не виявлено, текст роботи

оригінальний. Аналіз публікацій дисертантки засвідчив їх відповідність вимогам щодо оприлюднення результатів дослідження.

Зауваження та рекомендації щодо оформлення та змісту дисертації.

Незважаючи на високу якість виконаної дисертаційної роботи, вартими уваги є окремі зауваження, що виникли в процесі рецензування роботи та вимагають уточнень та пояснень.

1. У висновках до першого розділу зазначено, що «у результаті проведеного дослідження визначено педагогічні основи професійної допомоги ІРЦ батькам дітей з РАС як сукупність підходів, професійних знань та методик, які діють у її межах як педагогічного явища». Потребують уточнення підходи, які стали підґрунтям для професійної допомоги ІРЦ батькам з РАС у контексті експериментального дослідження.
2. У розділі 2 акцентовано увагу на важливості співпраці фахівців ІРЦ з освітніми закладами, що передбачає консультування педагогів – роз'яснення особливостей дітей з РАС, навчання адаптаційним методам, спільне розроблення підходів для навчання, моніторинг розвитку дитини. Потребує пояснення, які адаптаційні методи є найважливішими та значущими для педагогів у роботі саме з дітьми з РАС.
3. Однією зі складових професійної допомоги фахівців інклюзивно-ресурсних центрів батькам дітей з РАС є встановлення особливостей батьківсько-дитячих стосунків у родинях. На наш погляд, робота б виграла, якби було представлено більше якісного матеріалу щодо опису різних стосунків у родинях та стратегій налагодження взаємодії на основі методичних порад фахівців ІРЦ.
4. На нашу думку, робота тільки б виграла, якби було представлено методичні рекомендації для фахівців ІРЦ щодо формування батьківської компетентності у взаємодії з дітьми з РАС.

Проте, зазначені зауваження та рекомендації ні в якому разі не применшують наукову цінність отриманих результатів дослідження, а лише вказує на його оригінальність, широту та можливі перспективи.

Усе вище зазначене дає підстави для **висновку**, що дисертаційна робота Матвєєвої Олени Володимирівни «Педагогічні основи професійної допомоги інклюзивно-ресурсних центрів батькам дітей з РАС», є завершеною, самостійною науковою працею, яка має новизну та практичне значення, що є вагомим внеском у спеціальну освіту. Дисертаційне дослідження відповідає вимогам до оформлення дисертацій, порядку присудження наукового ступеня доктора філософії, затвердженими Наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) і постановою КМ України від 12.01.2022 № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (із змінами, внесеними згідно з Постанови КМ України № 341 від 21.03.2022 року), а її автор – Матвєєва Олена Володимирівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії PhD з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 016 Спеціальна освіта.

РЕЦЕНЗЕНТ:

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач відділу освіти дітей

з порушеннями інтелектуального розвитку

Інституту спеціальної педагогіки і психології

імені Миколи Ярмаченка НАПН України

Олена ЧЕБОТАРЬОВА

[Handwritten signature]
Олена ЧЕБОТАРЬОВА
СТВЕРДЖУЮ
підпис *Чеботарьова О.В.*
завідувач відділом кадрів *Коздражко О.В.*
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка
національної академії педагогічних наук України